

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

II. Vtrum nihilominus infidelium ritus & errores aliquando sint tolerandi;
ipsisque infidelibus supra fideles dominium permittendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

metus non solo & nudo titulo infidelitatis inferatur, sed ob illatam iniuriam, iuxta dicta circa primam conclusionem.

DUBIUM II.

Utrum nihilominus Infidelium ritus, & errores aliquando sint tolerandi; ipsisque infidelibus supra fideles dominium permittendum.

S. Thomas 2. 2. q. 10. 2. 10. & 11.

30 **T**ripartita est hæc de tolerandis ritibus vel erroribus prauis infidelium dubitatio. Primo enim quaeritur, an & qua ratione superstitiosi ritus hæreticorum, seu aliorum infidelium, qui Ecclesiae temporaliter subijciuntur, licite aliquando tolerari possint. Respondetur cum S. Thoma hic q. 10. a. 11. sequentibus assertionibus.

31 **A**SSERTIO I. Pravi ritus moreque infidelium licite ab Ecclesia tolerantur duabus de causis; nimirum vel ob vitanda maiora mala, vel ne impediatur maius bonum. Ita S. Thomas hic cit. q. 10. a. 11. cui Theologi omnes consentiunt. Probat ex dicto Christi Matthæi 13. vers. 28. ubi interrogantibus seruis, de zizanijs superfeminatis; *vis imus & colligimus ea?* Respondet Paterfamilias: *Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem.* Ratio est, quia hæc causa communis & adæquata causa omnis iustæ permissionis malorum, ut generatim docuimus tom. 2. disp. 5. q. 1. dub. 3. quando etiam Deus ob eandem causas mala permittit. Neque enim leges & labor Principis in procuracione Reipublicæ pugnare aduersus eiusdem Reipublicæ commodum debent, sed huic potius deseruire. Quocirca etiam olim Christiani Imperatores, quando magna erat infidelium multitudo, eorum ritus superstitiosos ob perturbationem Reipublicæ vitandam, aut ne quod impedimentum salutis obijceretur ijs, qui non raro conuertebantur, ad tempus permiserunt. Quibus etiam de causis non solum possunt, sed etiam nonnunquam debent eiusmodi mala tolerari.

32 **A**SSERTIO II. Sed & Iudæorum ritus hac peculiari ratione rite permittuntur, quod tanquam figura quadam & umbræ confirmant veritatem fidei nostræ. Patet ex canon. *Qui sincera.* dist. 49. Accedit, quod Iudæi testimonium perhibendo libris sacris contra paganos, non parum Ecclesiae profunt, ut notauit Augustinus lib. 18. de ciuitat. cap. 46. Ex quibus etiam colligitur, qua ratione Iudæorum libri tolerandi sint. Qui enim simpliciter expositionem veteris testamenti tradunt, permittendi sunt, utpote non minus viles Ecclesiae, quam Iudæorum ritus, ut recte Caietanus, Bannes, Arragonius, Valentia loc. cit. Alij verò, qui impiam doctrinam, aut contumelias in Christum seu fidem nostram conti-

nent, quales sunt libri Thalmudici, Cabalistici, &c. omnino flammis tradendi sunt, ut iam olim statutum à Gregorio IX. Innocentio IV. Iulio III. Paulo IV. & recens à Clemente VIII. ut videre est initio indicis librorum prohibitorum; quidquid Reuchlinius seu Capnio, & Galatinus, eiusmodi libros Thalmudicos retinendos & explicandos dixerint. De qua re plura Sixtus Senensis Biblioth. lib. 2. verbo *Traditiones*.

33 **A**SSERTIO III. Extra prædictos casus, non sunt permittendi ritus superstitiosi seu impij infidelium, qui Ecclesiae temporaliter subijciuntur. Ita Sanctus Thomas ibidem; ex communi omnium. Probat, quia nulla potest alia ratio esse, mala in subditis tolerandi, quam alterutra ex supradictis. Exempla & decreta hæc de re habentur in Concilio Carthaginensi V. Canone 15. in Elibertino cap. 44. & in Clementina vnica, de Iudæis & Saracenis. Et lege *Nemo*, Cod. de Paganis, quorum templa & sacrificia aboleri iussit. Constantinus, idcirco laudatus ab Ambrosio Epist. 30. & ab Augustino Epist. 48. 50. & 204. Idque reipsa etiam executioni mandauit, idem Constantinus apud Nicephorum lib. 8. cap. 33. Iouinianus apud eundem lib. 10. cap. 39. Theodosius lib. 12. cap. 25.

34 **V**bi tamen notandum, discrimen esse inter apostatas Ecclesiae subiectos, & inter alios tantum temporaliter illi subditos. Illos enim cogere potest Ecclesia, ut dimissis omnibus ritibus Catholica doctrinae oppositis, cum Ecclesia vndequaque se conformet ut dictum dub. præcedenti: alios autem cogere non potest, nisi ut idololatrios, aliosque superstitiosos ritus, ipsimet naturali rationi repugnantes, ut & cetera peccata contra legem naturæ deitent.

35 **A**tque ex hac doctrina, circa præsentem Ecclesie statum, iudicandum est, an & qua ratione libertas Religionis intra certos & præscriptos terminos, aliquando permittenda sit. Certum enim & indubitatum est apud omnes Catholicos, licite non permittenda principibus Christianis, nisi vel ob maius malum vitandum, vel ob maius bonum procurandum. Quod præter dicta superius, probatur primo ex scriptura, tam noui, quam veteris testamenti, quæ diligentissime cauet, ne ullus falsus aut superstitiosus cultus impune toleretur, neue cum hæreticis promiscue communicetur, ut dictum dubio præcedenti. Certe Ezechias Rex Iuda ob reformatum ac restitutum veram Religionis statum, sua laude in scriptura celebratur, magna que ideo felicitate à Deo donatus scribitur, 4. Regum 18. v. 3. Ita etiam ob verum Dei cultum defensum, ac ubi dilapsus fuerat restitutum, laudatur Daud, Iosaphat, Iosias; sicut alij ob neglectum culpantur & vituperantur. De qua re breuiter Augustinus epist. 50. ad Bonifacium: *Temporibus, inquit, Prophetarum omnes Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec auerterunt, quæ contra præcepta Dei fuerunt instituta culpantur. Et qui prohibuerunt & auerterunt super aliorum merita laudantur.* Plura dubio sequenti.

36 **Q**uaeritur secundo, an possit Ecclesia per se, aut per Principes Christianos compellere infideles

Christianis temporaliter non subiectos, saltem ad legē naturā seruandā, adeoque etiam ob peccata naturali legi aduersantia debellare, suoq; dominio spoliatos sibi subijcere. Affirmatiuam sententiam tradunt Ostiensis in cap. *Quod super his*, Extra de voto, Panormitanus ibidem, Aluarus Pelagius de plāctu Ecclesiā lib. 1. a. 3. 7. Maior in 2. disp. 44. q. 3. Genesius Sepulueda: idq; saltem auctoritate Papā, vel Imperatoris, licite fieri posse, consentiūt Antoninus 3. par. tit. 22. c. 5. §. 8. Syluester Verbo Papa q. 7. Castrol. 2. de iusta haret. punit. c. 14.

37 Sed dicendum est, hoc non licere; nisi eiusmodi infideles, aut in Ecclesiam fideique prādicatores, vel etiam in alios innocentes iniuriosi sint, ita vt vel fidei prādicacionem seu propagationem impediunt, vel terras Christianorum occupant, alijque iniurijs eos lacessant, vel generi humano per manifestam iniuriam perniciosi sint, vt sunt Anthropophagi, & qui homines innocentes Dijs sacrificant. Ita Caietanus q. 66. a. 8. Gregorius de Valentia quæst. 10. punct. 7. Bañes q. 10. a. 10. Arragonius a. 8. Victoria relect. de Indis part. 1. Couarruias in regul. *Peccatum*, part. 2. §. 4. Sotus in 4. dist. 5. q. 1. art. 10. Iosephus Acofta de procuranda Indorum salute lib. 2. cap. 6. Molina de iustitia disp. 106.

Ratio est. Quia extra dictos casus nullus suppetit titulus eos debellandi. Non enim adest titulus iustitiæ vindicatiuæ, vt pote aut per se, aut ratione iniuriæ subiectos competit: nec titulus iustæ defensionis; quia vt supponitur, infideles illi non sunt iniuriosi alijs, aut perniciosi generi humano. Neq; titulus correctionis fraternæ ad hoc sufficit: quia fas nō est, eo titulo aliquē violētē bonis suis seu re sua saltē per se licita, ac eidē vt illi spoliare.

38 Idem probatur ex Canone *Dispar* 23. q. 8. vbi dicitur: *Dispar nimirum est Iudeorum & Saracenorum causa. In illos enim, qui Christianos persequuntur, & ex urbibus & proprijs sedibus pellunt, iuste pugnatur. Hi vero ubiq; seruire parati sunt.* Similis est lex 6. Cod. de Paganis vbi dicitur: *Christianis qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter demādamus, vt Iudeis ac Paganis quiete degētib; nihilq; tentātib; turbulentū legibusq; contrarium, nō audeāt malū inferre, Religionis auctoritate abusi.*

39 Imo Bañes cit. q. 10. a. 11. refert, Paulum III. definiuisse, Indos Occidentales, de quibus olim nonnulli sine causa dubitabāt, esse veros homines, & capaces vitæ æternæ, & veros dominos rerum, quas possident; nec priuandos tali dominio & iurisdictione, ob solam infidelitatem.

40 Ex quibus etiam patet secunda pars assertionis. Potest enim quisque, per modū defensionis, vim iniustam, sibi alijque illatam, vi repellere, innocentesq; tueri: ad quod etiā quisq; obligatur, nisi difficultas rei, iuxta charitatis leges excuset. Quod si Respublica perfecta sit, vt est sanē Ecclesia, tū potest etiam iure vindicatiuē iustitię iniurias sibi illatas comperente animaduersione vindicare.

41 Porro circa innocentium defensionem duo obseruanda sunt. I. Vt hæc defensio fiat cū moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, quam fieri potest minimo lædētis damno, vt alibi docetur. II. Vt violenta hæc defensio nō sit magis grauis & oner-

rosa innocentibus, quam ipsa iniuria nocentium, vt recte etiam notauit Bañes a. 10. Ob quam causam Iosephus Acofta lib. 2. de procuranda Indorum salute cap. 6. censet, moraliter, & in praxi non satis expeditam esse opinionem illam Theologorum, qui docent Carybas & Anthropophagos in Indijs licite posse bello infestari & subijci vt defendantur innocentes, quos alioquin solent crudeliter mactatos deuorare: tum quia leuiori metu compefci possent infideles illi relicto illis interim rerum suarum dominio. Tum quia, nullius, inquit, rationis est, eos velle defendere, quorum grauiorem perpetres eadem. *Constat vero copiosissime, bello Indico plures infinitis partibus absumi, quam vlla barbarorum tyrannide.* Ita ipse. Quocirca, in particulari casu, perpensis diligenter rerum, circumstantijs, prudentum iudicio standum erit.

42 Quaritur tertio, vtum infideles possint, habere prælacionem seu dominium supra fideles. Et sermo est de infidelibus ijs, qui alioquin ad fidem cogi non possunt, ex dictis dub. præcedent. De qua re cum Sancto Thoma sequentes assertiones statuimus. ASSERTIO I. Nullo modo, quoad fieri potest, permittendum est, vt infideles de nouo præficiantur fidelibus. Ita S. Thomas cit. a. 10. omnibus cōsentientibus. Probatur, quia hoc aperte cederet in scandalum & periculū fidei; cuius facile ad superiorum placita subditorū sentia inflectantur; præterquam quod simul etiam infideles dum hac ratione fidelium defectū cognoscunt, fidem contemnere assuescunt. Quæ causa est, cur Apostolus arguat fideles, qui iudicio contendebant apud infideles 1. Cor. 6. v. 6. Eadem de causa Concilium Toletanum III. Can. 14. Matifconense I. Canone 8. & Auernense Canone 5. & Basileense sess. 19. statuunt, ne Iudæi admittantur ad publica officia, vel gradus Scholasticos.

43 Item Paulus IV. in propria bulla statuit, vt Iudæi non possint habere bona imobilia inter Christianos, aut ex Christianis nutrices, seruos, aut ancillas: multoque magis ne mancipia Christiana habeant, dudum vetitum fuit à S. Gregorio lib. 7. epist. 113. ad Brunichildem Reginam Francorum. Aliter se res habet cum ministerijs quibusdam liberis, vt artificij alicuius seu culturæ agris, in quibus sine alia subiectione infidelibus operam locare, non ita periculofum est. Quamquam nec hoc permittendum, si ex tali communicatione vel cōiuctu subuersio fidelium timeatur, vt notauit S. Thomas eodem a. 10. ad 3. De qua re plures extant Canones dist. 45. & extra de Iudæis & Saracenis.

44 ASSERTIO II. Infideles tamen non hoc ipso amittunt dominium & iurisdictionē in suos subditos, quod hi ad fidem conuertuntur. Est itidem certa, & communis Doctorum sententia in 4. dist. 44. & 45. cum S. Thoma cit. a. 10. Probatur ex scriptura, quæ passim indicat, à Christianis necessario obtemperandum esse, etiam in conscientia gentilibus Principibus tanquam veris & legitimis dominis, Matthæi 22. v. 21. *Reddite ergo quæ sunt Cæsari Cæsari.* Rom. 13. vers. 1. *Omnis anima præstatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim*

possit

potestas nisi à Deo. Et v. 5. *ideo necessitate subditus estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et 1. Petri 2 v. 13. *Subiecti igitur estote omni humane creaturæ propter Deum.* Similia habentur in epist. ad Titum 2. & 3. Nec obstat illud Christi Matthei 17. *Ergo liberi sunt filij.* Loquitur enim hic Christus de se, tanquam naturali filio Dei summi Regis; & ut summum etiam de S. Petro, aliisque Apostolis, adeoque per consequentiam etiam de Summo Pontifice, & personis Ecclesiasticis, quæ in Christi quodammodo aula ac familia versantur, de quo alibi.

45 Secundo idem docent SS. Patres, præsertim Polycarpus apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 25. Augustinus lib. 5. de ciuit. c. 21. & in psalmum 125. Sicut etiam in Concilio Constantiensi sess. 8. & 15. damnatur error Wicleffi & Huss assentientium, eum qui est in peccato mortali, non esse dominum ciuilem; quod etiam docuisse fertur Armacanus in defensorio pacis. Imo Victoria relect. de Indis, Triedo lib. 3. de libert. Christian. cap. 9. & Sotus lib. 4. de Iustitia quæstione 2. pro manifesto errore habent, si quis dicat, carentem fide, hoc ipso incapacem esse dominij in Christianos exercendi, quod significat Ostiensis in capit. *Quod super his*, de voto & voti redemptione, & Aluarus Pelagius 1. de planctu Ecclesiæ cap. 13.

46 Tertio accedit ratio S. Thomæ: quia ius dominij, vel prælationis, introductum est iure humano, nempe Gentium: distinctio autem fidelis & infidelis est ex iure diuino, seu lege gratiæ, quæ non tollit ius humanum, naturali ratione nixum.

47 ASSERTIO III. Habet tamen Ecclesia in actu primo potestatem eximendi fideles à dominio & potestate quorumuis infidelium, siue hi alioqui Ecclesiæ temporaliter subijciantur, siue non. Ita Sanctus Thomas eodem artic. 10. Et prior pars, de infidelibus Ecclesiæ subiectis loquendo, est certa & extra contouersiam Ratio est: quia quæuis perfecta cõmunitas potest circa subditorum bona disponere, prout cõmunis utilitas Reipublicæ, ac in primis præcipuorum subditorum postulat: ad eiusmodi vero bona pertinet dominium siue iurisdicctio infidelium dominorum in subditos.

Secunda pars probatur à S. Thoma; quia *infideles merito sua infidelitatis mereantur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei.* Quasi dicat S. Thomas: æquum est, ut translati in sortem filiorum Dei, exoluantur à potestate infidelium, qui in diaboli sorte & castris versantur.

48 Sed hæc ratio potius congruentia quædam est, supponens aliunde ius hoc faciendi; quod quidem hac ratione probatur. Quando enim duæ potestates ita in rem eandem conueniunt, ut earum altera sit perfectior, maior, diuiniore, & absolute superior, tunc si vtraque; ex natura sua non bene simul cohareat, sed altera alteri grauius præiudicet, debet sane minor illa potestas cedere maiori, ita ut per hanc etiam possit minor illa eneruari, in quantum illa maiori

officit: sed ita se habet Ecclesiæ potestas, respectu fidelium, comparata cum potestate politica infidelium. Ergo. &c. Minor probatur; quia infideles communiter solent impedire absolutum ius gubernationis Ecclesiasticæ in subditos, ac simul præcepto, minis, blanditijs, aperte vel occulte auocare eos ab obedientia debita Ecclesiæ; ita ut moraliter sine periculo animæ infidelibus dominis subesse non possint.

49 Vnde colligitur alia etiam ratio; quia cuique Magistratui licet, subditos, quoad opus est, ab iniusta vi tueri; sed hoc in præsentia aliter vix fieri potest, nisi fideles à dominio infidelium subtrahantur. Ergo. &c. Et confirmatur: quia ob similem causam, dissoluitur matrimonium ab infidelibus iisdem contractum, si postquam alter conuersus est ad fidem, nolit alter absque iniuria Creatoris cobabitare: & forte etiam hoc ipso, quod monitus iste conuertireculat, de quo alibi.

50 ASSERTIO IV. Ecclesia tamen hac sua potestate non utitur, nisi erga infideles Principibus Christianis temporaliter subiectos; non autem erga alios: nisi cum illi peculiaribus iniurijs Christianos, aut Christianam fidem afficiunt. Primum patet ex multis decretis distinctione 54. & capit. *Constitut*, causa 17. quæstione 4. ubi statuitur, ut Iudæorum serui, si vernaculi (hoc est, in seruitute nati,) vel ad seruitutem empti sint, eo ipso liberi sint, quod ad fidem conuertuntur. Si autem ad mercationem fuerint empti, ut intra tres menses venum exponantur. Idem habetur cap. *Iudæi* & in cap. *Cum sit*, de Iudæis, ubi id ipsum etiam ad Paganos Christianis subiectos extenditur. Similia habentur in Cod. tit. de Iudæis, lege, *Hæc Palitura*, & tit. de Episcopis & Clericis, lege, *Deo nobis*. Quo iure, iuxta Basilem hic a. 10. etiamnum conuersis Indis Occidentalibus, auctoritate Pontificis, præficiuntur noui Magistratus.

51 Neque tamen id fieri putandum est, quod Iudæi sint veri & proprii serui ad mancipia Christianorum, ut bene etiam docet Suarez tract. de baptis. disp. 25. sect. 5 licet S. Thomas opusculo 21. & Ostiensis in cap. *Est Iudæos*, de Iudæis, ita senserint; sed quia certe sunt Christianorum tributarij, ut loquitur Augustinus in psalm. 57. & 58. & docet S. Thomas hic quæstio. 10. articulo 12. ad 3. & 3. part. quæstio. 68. a. 10. ad 2. In quem sensum etiam accipienda sunt iura, & S. Thomas hic a. 10. cum eos absolute seruos Christianorum vocant.

52 Ratio secundæ partis est: quia id expedit ad publicam quietem & ædificationem, adeoque ad vitandam perturbationem, & scandalum, quod alioqui facile conciperent infideles, si viderent, Christianos titulo fidei præcisè eorum dominio subtrahi. In quo se conformat Ecclesia exemplo Christi soluentis tributum etiam indebitum, Matthæi 17. & præcepto Apostoli. ut serui dominos suos honorent, *ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.* 1. Tim. 6. v. 1.

53 ASSERTIO V. Imo probabile est, seclusâ iniuria, & periculo subuersionis, non posse fi-

deles iure eximi à dominio infidelium, eorum, qui Ecclesiæ nullo modo subijciuntur. Ita Durandus in distinct. 44. quæst. 3. artic. 2. & Bellarminus lib. 5. de Pontifice cap. 7. ratione 3. Etsi contrarium non minus probabiliter asserant Bannes & Arragonius hic quæstio. 10. a. 10. & Gregorius de Valentia quæst. 10. punct. 8. fauente S. Thoma eodem a. 10. ubi is absolute loquitur.

54 Ratio prioris sententiæ est; quia tunc nullus videtur suppetere titulus, quo fideles à dominio infidelium dominorum eximantur. Ratio posterioris sententiæ est. Nam ut de dignitate & maiestate Religionis Christianæ nihil dicam, à qua argumentari præcipue videtur S. Thomas; certe ipso titulo defensionis, licet non solum vim re ipsa illatam propulsare, sed etiam probabiliter inferendam modis conuenientibus efficaciter anteuertere. Quamquam in hac re, id saltem discriminis est; quod si Ecclesia titulo solum defensionis, non data ab infidelibus sufficiente causa vindictæ, vitetur, aut solum titulo excellentioris iuris Ecclesiæ, tunc sane non exercet in ipsos infideles directam iurisdictionem, quam nullam habet; si autem in casu illata iniuriæ iusta vindictæ titulo id faciat, tunc etiam directe exercet in ipsos infideles iurisdictionem ortam ex delicto.

55 **ASSERTIO VI.** Etsi generatim Ecclesia non soleat, nec sine scandalo possit eiusmodi infideles priuare dominio fidelium; nihilominus tamen iure possunt Christiani ab infidelibus in seruitutem abducti fugere ab infidelibus dominis, sine alia tamen vi ipsis dominis illata, & salua obedientia seruili, quamdiu in seruitutis conditione manent: idque etiam generali lege præcipere eis poterit Pontifex. Ita Azor tom. I. lib. 8. cap. 23. quæstion. 23. Ratio est: quia maius est Ius, quod quisque habet ad suam incolumitatem & animæ securitatem, quarendam, quam ius illud infidelium.

Æquum tamen fuerit, ut iustum lytrum dominis infidelibus refundatur, nisi propter tyrannidem, aliasue causas, eo iure priuentur. Multo magis poterunt Christiani, qui ciuilitate tantum subiecti sunt, eiusmodi infidelibus, etiam propria auctoritate, sese in aliam prouintiam conferre, Christianisque dominis ciuilitate se subijcere, à quibus si opus sit, etiam contra infidelium vim defendantur.

DVBIVM III.

An, & qua ratione cum infidelibus de toleranda infidelitate, seu religionis libertate pacisci, eisque impunitatem securitatemque promittere liceat.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 10. a. 11.

56 **D**Ocet quidem generatim Sanctus Thomas cit. quæst. 10. art. 11. infidelium quorumcunque ritus & superstitiones iure nonnunquam tolerari, siue ut vitetur maius malum, siue ut maius aliquod bonum eueniat: an vero & qua ratione de hac ipsa permissione pacisci, eamque promittere, vel in pactum deducere liceat, promissamque seruare oporteat, ipse non declarat; sicut nec comunitè alij scholæ Theologi. Quia tamen hæc res hoc tempore, & per se admodum scitu necessaria est, & simul proprie ad hunc locum pertinet, non est à nobis prætermittenda; quã proinde duabus dubitationibus sequentibus absoluemus.

57 **E**t quod ad præsentem dubitationem attinet, dum quæritur, an, & qua ratione nonnunquam permissio falsæ, adeoque etiam hæreticæ religionis à Christianis Principibus promitti, & in pactum deduci possit; siue quod eodem pertinet; an & qua ratione Principes Christiani nonnunquam libertatem religionis, seu quam vocant autonomiam credendi concedere, pactoque aut iuramento firmare licite possint; Notandum est primo, libertatem credendi, seu quam vocant autonomiam, absolute & ex vi verborum, multo latius patere, quam sit vnus vel alterius certæ, etsi falsæ, puta Lutheranz, aut Caluinianæ religionis permissio; qualis ex parte hodie in Imperio concessa apparet: quandoquidem credendi libertas seu autonomia generatim significat liberam potestatem credendi quidquid libeat, ut proinde hæc absoluta & incircumscripcta potestas, illa vero restricta quædam credendi libertas vocari possit. Neque vero est quæstio, an Princeps eiusmodi libertatem probare; neque an in villo vel altero articulo Catholicæ fidei, aliquid concedere possit, ita ut vel minimo fidei articulo oblitterato, syncrētismus in religione instituat: hoc enim fieri nullatenus posse constat ex dictis supra quæstion. 7. dub. 3. sed solum est quæstio de contrariæ religionis permissione, eiusdemque permissionis integritate & sinceritate.

58 **N**otandum secundo, hoc loco solum quæstionem esse de ijs infidelibus, quialiquo modo, seu temporaliter, seu spiritualiter Ecclesiæ subijciuntur; & potissimum quidem de ijs, qui temporaliter, seu ciuilitate ijs ipsis Principibus Christianis subijciuntur, de quorum pactione & permissione cum infidelibus & hæreticis ineunda quæritur.